

APARTMAN
DAİRELERİ

ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

YÜNLÜ-PAMUKLU
SATIŞLARIMIZDA
%10 TENZİLAT

SÜMERBANK

Melâhânî

TÜRK FOLK LOR ARAŞTIRMALARI

İSTANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Ekim 1956

İÇİNDEKİLER:

ACIK HAVA MÜZELERİ NASIL KURULABİLİR?	Hasan K. KOŞAY
ULUSLAR ARASI MÜZELER HAFTASI	Kalce YENER
FOLKLOR ALANI VE MÜZECİLİKTE FİLMİN ROLÜ	Süleyman TAMEK
UNESCO TÜRKİYE MİLLİ KOMİSYONU VE HALK MÜSİKİSİ S. Y. AYAMAN	
İZE (1791) ANAPA AĞITI	KIRZIOĞLU M. Fehrettin
ASIRLAR ARASINDA TÜRK OYUNLARI	Mahmut B. GAZİMİHAL
KARACA OĞLAN'IN NESREDİLMEMİŞ ŞİRLERİ	Cahit ÖZTELLİ
HİRSİZLİKTA UĞURA İNANMA	Ali Rıza ÖNDER
AHLATTA İBİ VE İŞİK	İbhami KOCA
GADEMSİZ GELİN	Tahir Kutol MAKAL
AY HAKKINDA İNANMALAR: Gaziantep ve Van'da	H. ALPASLAN - N. BEDİ
EFLÂTUN CEM GÜNEY'İN BAŞARISI	T. F. A.

BİZE GELEN KİTAPLAR

Sayı: 87

Kuruş: 25

BAŞLARI VE YAZI İŞLERİNİ İDARE EDEN MES'UL MÜDÜR: İHSAN HİNÇER

TÜRK FOLK LOR ARASTIRMALARI

Nur F. MATARACI

İSİANBULDA ÇIKAR, AYLIK
HALK KÜLTÜRÜ DERGİSİ

Ekim 1936

İÇİNDEKİLER:

AÇIK HAVA MÜZİKLERİ WAŞİL KURULANLARI	Musta E. KÖŞKÜ
ULUSLAR ARASI MÜZİKLER HAFTASI	Haluk TEMER
FOLK LOR ALANI VE MÜZİKÇİLİKTE FİLMİN ROLÜ	Süleyman TANIR
UNESCO TÜRKİYE HİLLİ KOMİSYONU VE HALK MÜZİKİSİ	S. Y. ATANAN
1936 (1935) AHAPA AĞI	BİRİZİOĞLU M. Fatma
ANILAR ARASINDA TÜRK OYUNLARI	Mehmet E. GASHİRAL
KARACA OĞLANIN NERİNDİLMELİSİ ŞİRLERİ	Gani ÖZEL
MİRSİRETA ÖĞRE İNANMA	Ali Rıza ÖZDEK
AHLAKTA İSE VE İKİK	İsmail KOCAL
GADEMİSİ GELİN	Tabir Kural MAHAL
AY HAÇINDA İNANILAR: Çarşamba ve Van'da	N. ALPASLAN - N. BEDE
EFLATON ÇEM ÇÖNENİN BAŞARISI	T. F. A.

BİRİNE GELİN KİTAPLAR

Sayı: 87

Kuruş: 25

APARTMAN
DAİRELERİ

ZENGİN PARA
İKRAMİYELERİ

YÜNLÜ - PAMUKLU
SATIŞLARIMIZDA
%10 TENZİLAT

SÜMERBANK

M. M. M. M.

TÜRKİYE KREDİ

• BANKASI A.Ş.

HER ZAMAN EMRİNİZDEDİR

1956 YILINDA

10

BAHÇİÇİ EVİ

10

BAHÇİÇİ EVİ

875.000 TL

TÜRKİYE KREDİ BANKASI

YATIRIM VE MENKUL DEĞERLER BAKANLIĞI

SEMSİ YASTIMAN
SAZ EVİ

40
MİLLİYETÇİLERİN
SAZ ÜCRETİ

BAĞLAMA
DERSİ
VERİLİR

40
MİLLİYETÇİLERİN
SAZ ÜCRETİ

Divan Sazı, Bağlama ve
Çeşitli saz yapıları, tamir edilir.
Her yere saz gönderilir.
En iyi saz telleri bulunur.
Fiat listesi isteyiniz.

SEMSİ YASTIMAN
SAZ EVİ

CARŞAN CAD. NO 34 BEŞİKTAŞ-İST.

19 Ocak 1956

Devlet Mühürü

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

KURULUŞU : AGUSTOS 1949
AYDA BİR DEFA İSTANBUL'DA ÇIKAR. HADİS BİLGİSİ DERGİSİ
SAHİBİ VE YAZI İŞLERİ MÜDÜRÜ : İHSAN RİNGER

No. 87 EKİM 1956 YIL: 8 - CİLT: 4

Açık Hava Müzeleri Nasıl Kurulabilir

Yazan: Hamit Zübeyr KOŞAY

Bu yazımı fikirlerimi benimsiyecek olan bir Beled. ye Kurumu ve onu icraatında destekleyen Beled. ye Meclisi üyelerine veya reklam ile birlikte kültür davasına hizmeti mezc eden bir banka müdürüne ve aynı bankanın nüfuzunu idare meclisi üyelerine ithaf etmek isterdim. Pek iyi bulduğum gibi Batılı memleketlerde bir çok kültür müesseseleri fertlerin ve müesseselerin yardımları ile kurulmuştur. Merkezi hükümetler bu hususta daha çok nazım bir rol ifa etmişlerdir. Hükümet mekânı zması dünyanın her tarafında ağır yürüdüğü için esasi kültür hamleleri çok defa sanat hamleleri tarafından yapılagelmıştır. Türk. ye. de kurumları gerekli (Açık hava Halk Müzesi) işi böyle bir sanat hâmisini bekliyor.

Davamızı biraz daha açalım: Türk. kiye n esas kuvveti halktan geliyor. Tehlikeli anlarda güvenilecek tek kaynak onun enerjisi ve sonsuz hamiyetidir. Tarih boyunca katlandığı sarıklı mücadele ateşinde Türk milletinin karakteri gelişmiş ve sonsuz tecrübelerle ruhu zenginleşmiştir. Okumak, yazmak bilmese dahi o bir kültüre sahiptir. Medeni vasıtalar ve bu meydana gerçek eğitim ve öğretim ile teçhiz edilirse o yenilmez bir kuvvet olacaktır.

Türk milletinin tarih ve sanatına dair eserler kısmen müzelerimizde temsil edilmekte ise de halkın maddi ve mânevî kültürüne ait malzeme henüz toplanmamıştır. Bu ihmalde eski devirlerde halkın toptan hakir görülmüş ve basit şeylerin teşhirinden teşhis ruhu hâleti müessir olmuştur. Halbuki «Hâs sanat» adını verdığımız yüksek sanat eserlerinin kökünü de geleneğe dayandır. Beşer kültür tarihinde kağıdın, sapağın ve döğenin de yeri vardır. Kağıdan otomobile, döğenden biçerdöğere, tandırdan havagazı ocakına, kandan elektrige, gezerken dünkü hayat tarzımızı ve eski medeniyet belgelerini hiç olmazsa ilim hesabına toplamak ve

göstermek zorundayız. Medeni çehremiz de, gişse dahi geleneklerimiz şuur altında uyanma yaşayacaktır.

Türk sosyoloğu ve terbiyecisi sayın Profesör İsmail Hakkı Baltacıoğlunun XV inci Uluslararası Sosyoloji Kongresinde (İstanbul 1952) yaptığı «Milliyet, Gelenek ve Din» konulu tebliği fikirlerimize de mâkes olacak değerdedir: «Ernest Renan'a göre millet, Psikolojik birliktir. Bu tarif doğru olmasa beraber pek umumdür. Rahmetli Ziya Gökalp ise milleti din, dil birliğinde ve nâyet ve kültür birliğinde arar. Bunda hakikat payı olmakla beraber realitelere tam olarak uymamaktadır. Ruslar ile Polonyalıları Hristiyan, Slâv ve slâvca konuştukları halde ayrı milletlerdir. Fransızlar muhtelif kültürlerle sahip ayrı ayrı ve kavimlerden tereküp ettikleri halde bir millet teşkil edebiliyorlar. Amerikalılarla İngilizler aynı dine sahip ve aynı dili konuştukları halde ayrı milletlerdir. Amerikan milleti istiklâl savaşlarında doğmuştur. Rakslarında zenci totemik medeniyetinin kıyafetlerinde kırmızı derililerin tesirleri sezilmektedir. Profesör Baltacıoğlu'na göre Milleti yaratan gelenektir. Gelenek bir kavmin efsanelerinde, hikâyelerinde, atasözlerinde, melodilerinde, motiflerinde, konuşma tarzında, lâtifelerinde, çehrenin mimik ifadelerinde, âdetlerinde ve halkın felsefesinde yaşar. Millet, gelenekleri m. şterek olan fertlerin tümüdür. Gelenekler kolay kolay değişmez, çok defa o şuur altında yaşar.»

Millî varlığın çimentosu gelenek olunca kültür müesseselerimizin kuruluşunda buna önem vermek icap etmez mi? Masallarımız henüz toplanmamıştır. Folklor Enst. tümüz yoktur. Ziraat müzemi kurulmamıştır. Tedricen zanaatlar ortadan kalktığı halde belgeleri kurtarılamamıştır.

Hülâsa, halkın maddi ve mânevî kültürünün ve halkın asırlar boyunca sürdürdüğü ha-

Heretik aboneleri
1956 yılı ayık
aboneleri 150
kuruşdur.
Yeni ayık aboneliği
aboneleri 2 dolardır.

TÜRK FOLKLOR ARAŞTIRMALARI

Adres değiştirmeler
hiçbir para ve ücretle
alibi değildir.
Basılmayan yazılar
telep vakıfında
bulunmaz.
Dergi ve Basın:
MURİTEL MATBAASI

Adres: Yeşildirek, Sultanmек tehi Sokak, No. 17, İstanbul

yat tarzını bütün teferruatıyla aksettirebilecek halk müzesine, ve bunun canlı örneği olarak bir şube halinde Açıkhava Halk Müzesi, ne ihtiyaç vardır.

Halkın sözü Hakkın sözü olduğu için dayanacağıımız asıl kuvvet oradadır. Bu kaynaktan «élite» adı verilen münevver zümre dahi yüksek kültür ve milli kültür yaratabilmek için faydalanacaktır. Edebiyatımızın ham malzemesi halk dilinde kişiler halinde saklı duruyor.

İşe başlamak için yeni usuller icadına ve tereddüde hacet yoktur. İsveçin Stokholm şehrindeki «Şimali Müzesi» ve onun bir şubesi olan Skansu Açıkhava Halk Müzesi; Dani markadaki Milli Müze ve bir şubesi olan Açıkhava Halk Müzesi; Hollandada Arnham şehrindeki Açıkhava Halk Müzesi bütün dünyanın takdirini kazanmış muvaffak eserlerdir. Skansen Müzesinin kapılarında insan her sene takriben iki milyondan fazla insan geçmektedir. (Halbuki bütün Stokholm'un nüfusu 750 bin raddesindedir). Şehir sekencesinden başka başşehir gelen ziyaretçiler bu müzeye uğramadan geçmemektedir.

Maarif Vekâletinin lütüfkâr müsaadesiyle katıldığım Dördüncü Uluslararası Müzeler Konferansı İsviçrenin Cenevre şehrinde 9 Temmuz 1956 da halk müzeleri hakkında şu önemli kararı verdi:

1 — Halk kültürünün kaybolmak üzere olan değerlerini kurtarmak için, muhtelif yaşay tarzlarını aksettiren otantik, karakteristik mimari eserlerin, âdetlerin, ziraat faaliyetlerinin, zenaatlerin de tipik unsurları seçilerek, yerlerinden sökülerek ve eskisi gibi

tekrar kurularak bir site halinde (Açıkhava Halk Müzeleri) kurulmalıdır.

2 — Bu tesis müzeler, mevcut başarılı örneklerle göre, ilmi ve terbiyevi gaye ile ve son derecede müşahhas bir şekilde kurulacaklar ve halk kültürünün en değerli kısımlarını ihtiva edeceklerdir.

3 — İskandinavada gerçekleştirilmiş olan fakat کافی derecede tanınmayan bu tesis müzeler dünyanın diğer bölgelerinde de müzеографі bakımından faydalı yeni ufuklar açacak mahiyettedir.

4 — 1957 yılında İskandinav memleketlerinde bir toplantı tertip olunarak Açıkhava Halk Müzesi kurmak isteyen memleketin müzecileri davet edilmeli. UNESCO bu hususta milli komitelerin dikkatini çekmeli, burslar ve teknik yardımlar sağlayarak gayenin gerçekleştirilmesine çalışmalıdır.

Bu karardan sonra dünyanın bir çok köşelerinde Açıkhava Halk Müzeleri kurulacaktır. Türkiye hudutsuz imkânlarla sahip olduğu için bizim kuracağımız müze belki emsal içinde en değerlisi olacaktır. Amerikalılar New Mexco şehrinde Santa Fe'de simadiden büyük bir Açıkhava Halk Müzesini kurmaktadır.

Açıkhava Halk Müzelerinin kültür tarihi kadar turizm yönünden de önemi büyük olduğundan Ankara ve İstanbul Belediyelerinin ve Turizm Umum Müdürlüğünün zikri geçen 1957 toplantısına birer müşahit göndermeleri çok faydalı olacaktır. Halkımızın seviyesini yükseltmek için bir eğlence vasıtası olan Angiopark'dan önce kültürparka ihtiyaç vardır.

UNESCO ve ICOM'ın Teşebbüsü :

Uluslararası Müzeler Haftası

Yazan: Enise YENER
Etnograf

Bütün dünyada olduğu gibi memleketimizde de ilk cere olarak 6-14 Ekim 1956 Müzeler Haftası olarak kabul edilmiş bulunmaktadırlar.

UNESCO sekizinci eğitim devresindeki genel konferansında Enternasyonal bir Müzeler Haftası inasının lüzumuna kanaat olarak bütün dünya müzelerini 6-14 Ekim 1956 da açılacak olan müzeler kampanyasına iştirake davet etmiştir.

Müzeler arasında müzelerle karşı daha geniş bir anaaka uyandırmaya matuf olan bu hareket, Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) adına İsviçre'de toplanan ve Türkiye dahil (1) 33 devletin katıldığı (IV. Uluslararası Müzeler Konferansı)nda hararetle tasvip edilerek 9/temmuz/1956 da Paris İhtirâlar Müzesi Müdürü M. A. Leveillé'nin bir hitabesi ve UNESCO Umum Müdürü Dr. Luther Evans'ın hazır bulunduğu geniş bir merasim gerçevesi içinde (Müzeler Sahasında Uluslararası Hamle) olarak resmen kabul ve ilân edilmiş bulunmaktadırlar.

Müzeler Haftası biraz yukarıda da belirttiğimiz veçhile müzeler ile halkın birbirine yaklaşması hususunda dünyaca karar altına alınan cehit haftası demektir.

Dünya Müzeleri arasında bir fikir ve hedef birliği vücuda getirmek üzere UNESCO ve ICOM'un önderliği altında müzeler âlemi bu hafta münasebetiyle el ele vermiş bulunmaktadırlar. Önümüzde açılan bu ufuk bütün müzeler âlemine yeni bir kuvvet ve bütün müzeler tarihine yeni ve hakiki bir istikamet verecek kıymet ve mahiyettedir. Halkı müzelerle alıştırmak ve yaklaştırmak yolunda dünyaca girişilen böyle bir teşebbüsün büyük faydalar sağlayacağıında hiç şüphe yoktur.

Bu haftanın gaye ve programını izah etmeden evvel müzelerin kıymet ve ehemmiyetlerine ve halk eğitimindeki büyük rollerine kısaca temas etmeyi faydalı buluyorum.

Kültür hayatının zaruri bir unsuru telâk ki edilen müzeler bilhassa İkinci Dünya Harbinden sonra birçok memleketlerde değişen şartların bir icabı olarak yepyeni bir görüşle ele alınmakta, maz'den aldığı ders, halin zaruretleri ve geleceğe dair olan temenniler önünde gittikçe vuzuh peydah etmek ve muayyenleşmek üzere belirli bir gaye ve düstürle doğru yönelmiş bulunmaktadırlar.

Bir millet geçmişte olan biteni, dilinin, edebiyatının, sanatlarının, idari icimalı, siyasi, medenî varlığının eserlerini ancak müzahhas olarak müzelerde görebilir. Binlerce müzeler bir milletin yaşayış savağında varlığını korumak gelişmesini sağlamak, yükselmesini emniyet altına almak için muhtaç olduğu heyecan ve enerjinin bitip tükenmiyen kaynağıdır. Fertler göğüslerini kabartan

öğünme ve dinlenme kudretini, milletler talihinin değışikliklerine karşı göğüs gemek ve çarpışmak kuvvetini bu kaynaktan isterler. Bu sebeptendir ki müzeler kendi fertleri için müli bir heyecan ve enerji kaynağı olduğu kadar o enerjeyi başkalarına aşlayan, yaygın ve onları şahıandanan kutsal bir araçtır. Milli kültür gelişme ve serpmeye nizamı ancak müzelerden alır. Bir keşme ile müzeler milli seciyenin tenmiye ve takviyesinde en muvaffak vasıtalaradır denilebilir.

UNESCO nun üye milletlere ve bütün dünya müzelerine gönderdiği tamâmde işte asıl bu maksada işaret edilerek (Müzeler Haftası) nı milli yönden tanzım terbiye ve harekete geçilmesi ana prensip olarak kabul edilmiş bulunmaktadırlar.

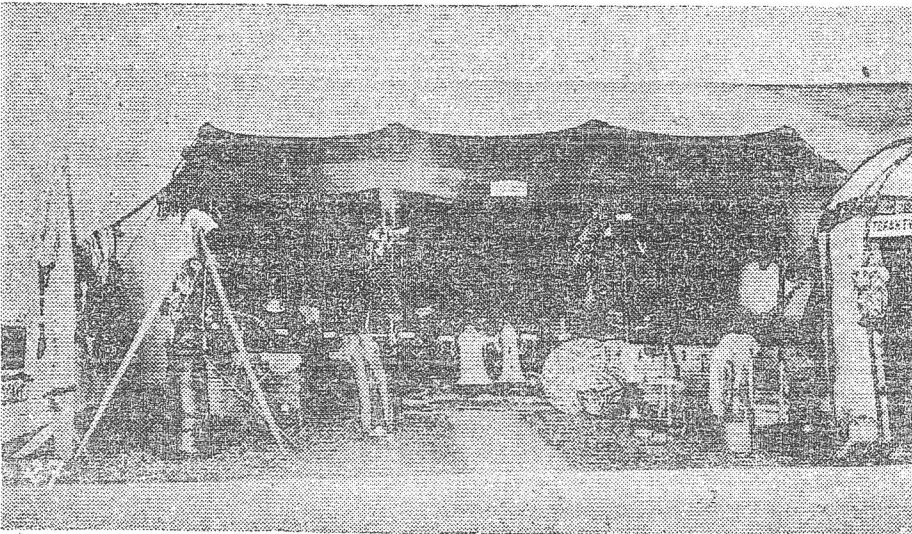
UNESCO nun bu haftaya ait çalışmalarını suretle hâlasa edilebilir:

UNESCO ilim ve kültür müesseseleri olan müzeler ile geniş halk tabakalarını yakinen temasa getirmek ve kültür yayımını kemiyet ve keyfiyet bakımından mümkün olduğu kadar memleketin en uzak köşelerine kadar yayabilmek amacıyla tertiplenmiş olduğu (Müzeler Haftası) nda bütün dünya müzelerini aynı gaye etrafında birleşmeye davet etmiştir. Bir nevi ananevi seferberlik diyebileceğimiz bu enternasyonal kampanyada dünya çapında hummalı bir faaliyet yaratabilmek için müzeleriz yanı sıra diğer kültür müesseselerini de harekete geçirmenin lüzumuna kanaat bulduğundan müzelerle iştiraki bulunan bütün müesseselerin, konservatörlerin ve müzelerin faaliyet ve inkişafıyla alakalı milli ve enternasyonal bilümmün ilim, kültür ve terbiye teşekküllerinin de dikkat nazarlarını bu haftanın gaye ve ehemmiyeti üzerine çekerek ayrıca yardımlarını sağlamaya çalışmıştır.

Bu cümleden olmak üzere UNESCO bütün üye devletlere bir tamim göndererek müze ve eğitimle görevli bütün vekillerden, UNESCO Milli Komisyonu, Müzeler Milli Komisyonu, müze müdürlüğü veya heyeti idariyeleri, Müze, Konservatörlerin Milli Birliği ile zikri geçen gaye hususunda işbirliği sağlamalarını rica etmiştir.

Yine üye devlet idare makamlarına bu haftanın tertip ve idaresini temin etmek üzere yukarıda adı geçen teşekküllerin münasesillerinden mürekkep bir komite teşkil etmelerini teklif etmiştir. Müzeler haftasının milli yönden tanzim, tertip ve hareket geçmesi için milli komisyonun kontrolü altında bulunacak olan bu komite, memleketin otorite ve mütehassısları, matbuat, radyo ve televizyon teşekkülleriyle irtibatla bulunacağı gibi (UNESCO Müzeler ve Abdeler Dairesi) ile de münasebette bulunmuş olacaktır.

Üye olmayan memleketlerde ise bu komite

Adana'da ilk Açıkhava Müzesi açılışı. Resimde bu müzedeki Kara Çadır görülmüyor

te eğer varsa İCOM Millî Komitesi veya Kon. servatörler Millî Birliği veyahut ta memleketin en mühim bir müzesi tarafından teşkil edilmek suretiyle aynı vazifelerle mükellef bir mes'ul tayin edilmelidir.

Her müze nizamnamesi, seviyesi, sahası ne olursa olsun (ister sanat, ister ilim veya teknik), müzeler haftasına iştirak için bu haftanın kutlama programına ait bizzat kendisi ve diğer müzeler tarafından yapılması gereken işlerin neler olabileceği ve ne suretle yapılacağı hakkındaki ana çizgileri de şu suretle ortaya koymuş bulunmaktadır.

UNESCO Müzeler Haftası için biraz yukarıda umumî olarak zikrettiğimiz ve daha ziyade bir tanım mahiyetinde olan başlıca prensipleri bu suretle belirttikten sonra bu haftanın kutlama programına ait bizzat kendisi ve diğer müzeler tarafından yapılması gereken işlerin neler olabileceği ve ne suretle yapılacağı hakkındaki ana çizgileri de şu suretle ortaya koymuş bulunmaktadır.

Bu hususta bizzat kendisi tarafından yapılması tasarlanan işler arasında bilhassa şunlar bulunmaktadır:

- 1 — Müze dâvasını bütün dünyaya duyuracak ve müze haftasına ait çalışma programının ana hatlarını belirtecek bir depliant neşredilerek üye memleketlere gönderilmesi;
- 2 — Radyo ve matbuat yoluyla bu haftanın çalışma ve gayesini belirtecek resmi tebliğlerin neşredilmesi;
- 3 — UNESCO'ya ait muhtelif dergilerde müze mevzuu ile alakalı makaleler neşredilmesi;
- 4 — Müzeler haftası gayesine uygun olmak üzere (bütün yollar müzeye gider) isimli bir film çevrilmesi;
- 5 — Müzeler haftası münasebetiyle enternasyonal bir çocuk resim müsabakasının tertip edilmesi.

UNESCO'nun bizzat yapmayı üzerine aldığı bu işlerden arzu edilenler üye devletler tarafından da yapılabilecektir.

UNESCO, Müzeler Haftası münasebetiyle geniş halk kütlelerinin alakasını müzelerle çekilemek için her müzeye kabiliyet ve iktidarları dahilindeki bütün imkânlardan faydalanmalarını tavsiye etmekte ve programlarına esas teşkil etmek üzere şu ilhamları vermektedir:

1 — Müzeler alanında yapılacak yeni tesis ve manzumeler dolayısıyla halkın alakasını çekmek. Meselâ: bir galeriye yerleştirilen sunî ışık tesisatının merasimle açılması, hususî bir isim altında gece galerilerinin açılması ve müze içerisinde yeni bir salonun merasimle açılması gibi;

2 — Halkın alakasını çekecek öğretici ve terbiyevî karakterde tertiplenecek bir muvakkat serginin merasimle açılması;

3 — Tagralarda bulunan halka sanat eserlerini tanıtmak ve göstermek gayesiyle seyyar exposition (sergi) lar tertip edilmesi;

4 — Müzeden uzak mahallelerdeki fabrika, mektep, istasyon, otel, mağaza vitrinlerinde müzeliik eserler veya fotoğraflarla küçük sergiler tertip edilmesi;

5 — Halkın kültür seviyesini yükseltmeye yarıyacak şekilde müzelerdeki eserlerin klavuz veya kataloglarının yayınlanması ve müzeler haftası münasebetiyle geniş surette neşriyata yer verilmesi;

6 — Müzelerde çocuk veya gençlerin terbiyesiyle meşgul olacak tamamiyle pedagojik ve ilmi esaslara istinat eden edücatif servisin bu hafta münasebetiyle merasimle açılması;

7 — Müzelere hususî tarzda veya konferansların rehberliği altında ziyaretler tertip edilmesi;

8 — Bu hafta münasebetiyle hocalar için öğretici mahiyette seri konferanslar tertibi (yani bir müze tedris gününün yapılması);

9 — Müzede kabul merasimleri yapmak ve konserler vermek suretiyle halkın müzelerle ısındırılmasına çalışılması;

10 — Müzenin talebelere açık olduğu bir gün hocalarının da iştirakiyle talebeler arasında bir resim müsabakası tertip edilmesi;

11 — Müzeler haftasının açılış ve kapanışı münasebetiyle radyofonik bir seri neşriyat yapılması;

12 — Müzeler haftası münasebetiyle televizyon neşriyatının bu haftanın gayesine uygun şekilde tertiplenmesi;

13 — Müze ziyaretlerinin bu hafta münasebetiyle muayyen bazı günlere mahsus olmak üzere parasız olması;

14 — Umumî yollara müzeye giden yolu gösterir mahiyette muvakkat veya devamlı bir işaret konulması;

15 — Bu hafta münasebetiyle halkın nazarı dikkatini düzelere çekebilecek için müze binasının dışının bayraklarla donatılması ve geceleri ışıklandırılması;

16 — Aynı ihtisası haiz yabancı müzeler ile eser, sergi veya konferansçı mübadeleleri gibi gayeler de bu cümleden olarak düşünülülebilir.

UNESCO'nun dünya milletlerine yapmış olduğu bu tavsiyeler Maarif Vekâletimizce de benimsemiş ve bir tertip komitesi marifetiyel memleketimiz realiteleri gözünde bulundurularak suretiyle bu haftaya mahsus bir kutlama programı hazırlanmış bulunmaktadır.

Bu suretle bütün dünyaca aynı günde kutlanacak olan (Enternasyonal Müzeler Haftası), ilmi, kültürel, insanî, bir itihadın tezahürü olması ve dünyanın her hangi bölgesine mensup olursa olsun bütün insanları bir meslek tesanüdü içerisinde birleştirmiş bulunması bakımından da ayrıca bir önem taşımaktadır.

Müzecilik tarihinin mühim bir teşkilât hareketi olarak kaydedeceği bu hareketle hal-

Müzeler Haftası Münasebetiyle :

Folklor Alanında ve Müzecilikte Filmin Rolü

Yazan: Süleyman TAMER

Bir cemiyeti ebediyete götürecektir olan folklorudur. Hangi büyük sanatkarın hangi şaheserini ele alacak olursak kaynağını, sanatkarın mensup olduğu milletin folklorunda buluruz. Beethoven ve Wagner gibi dahiler bile, eserlerinde ilhamlarını bu bitmez tükenmez kaynaktan almışlardır.

Folklorun tesbiti, işlenmesi için, medeni milletler, araştırmalarda bulunmuşlar, arşivler, müzeler, enstitüler kurmuşlar, topladıkları malzemeyi ilim ve sanat adamlarının istifadelerine arzemişlerdir.

Eski devirlerdeki insanlar, bize, medeniyetlerini, ancak, ellerinde mevcut, dinamizmi, ni kendî içinde gizleyen, cansız, hareketsiz vasıtalarla ulaştırabiliyorlardı. İnsan zekâsı geliştikçe, eldeki vasıtalar da gelişmiştir. Notanın icadı, halk melodilerini, matbaanın icadı, halk masallarını kulaktan kulağa geçme ve bu geçiş esnasında da karakter ve kalıplarını kaybetme gibi bir tehlikeyden kurtarmıştır. Fotoğrafın icadı, kıyafetlerin, âdetlerin, eşyanın; gramofonun icadı ise, halk melodilerinin aynen tesbitine, bunların yayılmasına, gelecek nesillere, özellikleriyle birlikte ulaşmasını sağlamıştır. Nihayet, bundan yarım asır evvel, yeni bir ifade vasıtası, yeni bir fikir dili olan film'le karşılaşırız ki bu vasıta da bize, hareketlerin de tesbiti imkânını vermiştir. O güne kadar, sadece muayyen pozları tesbit edilebilen halk oyunları, artık bize bütün dinamizmi, detaylarıyla arz edilebiliyor.

Bununla tatmin edilemeyen insan, filmin yanına bir de gramofon koyarak, oyunlar esnasında söylenen melodileri de dinlemeğe muvaffak oluyor. Bu durumun gelişmesi, karşımıza bir gün sesi filmi çıkarıyor. Bu sayede, dansların melodileri senkronluğu sağlanıyor. Renkli filmin icadıyla, artık, kostüm, eşya, bitane ve tabiat bütün detaylarıyla tesbit edilebiliyor. Üç buçuk film bizi düz bir sahitten kurtarmış, resimlerde derinliği de vermiş bulunuyor. Son olarak, Henri Chrétien'in bulduğu "Stenopeo" ise bize kim bilir daha ne gibi imkânlar sağlayacaktır.

ka doğru çok geniş ölçüde atılan bu faaliyet adamlarının bütün dünyaca bir teşkilât kaidesi olarak kalmasını ve gelecek nesillere yerleşmiş ve tecrübi kıymet ve neticeleri ölçülmüş bir anane olarak intikal etmesini candan dileriz.

(1) Türkiyeyi bu konferansta resmen, Etnografya Müzesi Müdürü ve İCOM Millî Komitesi Başkanı Sayın Dr. ÖZEL Zeki Mübeyri Köpçü temsil etmektedir.

Medeni milletler, her gelişme safhasında, bu vasıtalarla geniş ölçüde faydalanmasını bilmişler, bilhassa folklor alanında. O güne kadar vasıtasızlık veya yetersiz vasıtalar yüzünden yapılamayan işleri yapmışlar, kurdukları varlıkları kurtarmak için, bütün gayretlerini sarfetmişlerdir. Kurdukları film, motelde bir de folklor bölümü ihdas ederek, millî oyunlar, millî âdetler ve eşyanın folklor alanında birer varlık olan şahısların filmlerini çekmişler, bunları sadece halkın ve sanatkarların istifadesine arz etmekle kalmayıp, birer kopyasını film müzelerine veya film, motelere koymak suretiyle ebedileştirmişlerdir.

Fikir alanında nakil vasıtası kitap ve kulağa inhisar edince vakalar, hayallerimizde, bunları okuduğumuz, dinlediğimiz andaki ruh hâletimize göre canlanır, benliğimize ona göre tesirler icra eder. Bunları başkalarına nakledecek mizacımdan bir şeyler katarız, kendi ruhumuzun damgasını vururuz. Sanat yönünden görülmüce bu bazan faydalı bile olur. Fakat konu, bir doküman olarak ele alınca, bu bir tahrif olur. Orijinallik kaybolur. Bu ise folklorik çalışmalarda çok kaçınılması gereken bir durumdur. Bu işte, tamamen dokümaner olarak çalışmak gerekir. Bir varlığın, orijinalliğini kaybederek tesbit edilmesinden, hiç tesbit edilmemesi daha evlâdır. Okullarımızda gördüğümüz millî oyunlar bunun canlı birer misalidir. Bu oyunlar, ne kadar güzel oynanırsa oynansın, icracılarının şehir mizacından çizgiler taşırlar.

Vaka ve malzemenin dokümaner bir şekilde tesbitine hizmet edecek en kuvvetli vasıta ise filmdir. Film sanatının, bilhassa bu gibi ilmi çalışmalarda faydalandığı dokümanter film sahası vardır. Fakat biz bu işte çok geç kalmış bulunuyoruz. İyi kötü bir mevzuu film endüstrimiz mevcutsa da, henüz kültür ve dokümanter film sahasında nihayet Deniz, Çiçek Bankasının ve İstanbul Üniversitesi'nin ecebî mütehassıslara hazırladığı bir iki esere rastlanmaktadır. Film gibi, asrın bu en yaygın fikir dili, en kuvvetli propaganda vasıtasından henüz faydalanamamaktayız. Bilhassa folklor sahasında, kıyafet, âdet oyunlarınıza ait elimizde tek film yoktur. Bu kıyafetleri bir gün hususî şahıslardan temin ederek veya müzelerimizden çıkarak, kaybolmaya yüz tutan âdetlerimizi, ninelerimizden dedelerimizden dinleyerek canlandırmamız mümkün olacaktır ama, folklor alanında birer varlık olan şahıslarımız, sesleriyle, sazlarıyla, oyunlarıyla göçüp giderlerken onlara duyulan ilgiyi, bu film vasıtasıyla, bizlere aktarabiliriz.

Osman Pehlivan'ı, Sururi'yi, Kei Hasan'ı, Neyzen Tevfik'i nereden bulup ta filmi ni çekeceğiz? Yaşayanlar da bir gün onlara karişacaklar.

Yarın, bizden sonrakiler, bugünün bu hakikülade vasıtasından faydalanarak kendilerine bu varlıkları ulaştırmadığımız için bizi ne kadar suçlu bulacaklardır. Danimarka, Hollanda gibi küçük memleketlerin kültür ve dokümanter film sahasında yaptıklarını, folklor mevzuundaki filmlerini görmek, zen-

Masal Babası EFLATUN CEM GÜNEY

Eflâton Cem'in Başarısı

Öğrendiğimize göre, Danimarka'daki «Hans Christian Andersen Medal Tesisisi» Büyük Jürisi, 55 millet müellifiğinden 11 masal yazarını şeref listesi ne almış ve bunlar arasında da yurdumuzda masal babası olarak tanınan Eflâton Cem Günay'ı birinci ilan etmiştir.

«Türk Folklor = Halkbilgisi Derneği'nin üyelerinden ve Topkapı Sarayı Müzesi Müdürü Muavini bulunan Eflâton Cem Günay'ın bu başarısı, şürek ve haklı bir çalışmanın neticesidir.

Son zamanlarda Dedede Korkut Türk Masallarını da işlemiye başlayan masalçımız, biz de hararetle tebrik ederiz.

gin ve çok orijinal bir folklor malik bir millet'in evladı olarak insanı üzüyor. Yurdumuzun her köşesinde çok zengin folklor malzemesi var, müzelerimiz zengin eserlerle dolu. Fakat, bunların hâlâ filme tesbit edilmemesi, yurdumuzda hiç değilse bir folklor filmoteğinin kurulmaması kaybının büyüklüğü, nû bize ancak zaman gösterecektir. Zira, yurdumuzda arzettiğimiz gibi, bu eserlerin çoğu, muhtelif tesirlerle orijinalliklerini kaybetmekte, tamamen gayri kabili istifade bir hale gelmekte veya sanatkarları göçüp gitmektedir.

Yıllarca evvel İstanbul'da rasladığımız bir işveçli gazeteci: «Bu kadar zengin müzeler dînyanın hiç bir yerinde raslamadım» demiş. Gezeteci bununla muhakkak ki maddî zenginliği kastedmişti. Bunların bir de tarihî kıymetleri zözüntünde tutulacak olursa, öyle zarfediyorum ki müzelerimiz dînyada hakikaten esi bulunmayan varlıklarla doludur. Fakat, bunları ancak İstanbul'da kalan sayıtlı mehdut turist zörebilmektedir. Halbuki bu müzelerle dair yapılacak ve dış memleketlerde gösterilecek kültür ve dokümanter filmler, yurdumuza büyük bir turist akınına sebebiyet verecek ve hâlâ miltarda döviz çekecektir.

İtalyadan Danimarkaya kadar uzanacak olursanız, millî ovun diye zöreceğünüz sev, ancak, hiçbirine az veya çok benzeyen ovunlar olamazdır. Halbuki Pehlivan'ın her bir eserinde başka bir varlık, başka bir dinamizmle karşılaşmanız. Prof. Carl Phœbe ve diğer Hollandalarda bir nitelik ümmeştir stüdyosu, nun sahibi bulunan Ethelbert Bask, Türkiye'de bulundukları otellerde, bu hakikati itiraf etmişler ve millî ovunumuza hayran kalımları, lardı. Bununla beraber olan Ethelbert Bask'ın bir her defa ziyaret etmiş buradaki oteller, camilerinin içinde vazalar karşısında büyük bir hayranlık duymuştü.

Folklor sahasında vazifesini yerine getiren insan tek müessesesi Devlet Konservatuarı olmuştur. Senelerdenberi müteahhas ekiblerini yurdum muhtelif yerlerine zöndererek toplanmış olduğu halk türkülerine ait bir arşiv kurmuştur. Bu arşiv ve mevcut diskotek'in yurda ne kadar büyük bir hizmet olduğunu bize istikbal daha iyi anlatacaktır. Kurulması kararlaştırılan Folklor ve Müzikoloji Enstitüsü ise az zamanda bize çok büyük faydalar sağlayacaktır. Temenni edelim ki bu çalışmalar yalnız Konservatuarı ihisar etmesin, müzelerimiz de faaliyete geçsin ve Konservatuarın müzik folkloru faaliyetine paralel olarak, folklorun diğer subelerinde faaliyet göstere'nin, tamamen kaybolmağa veya orijinalliğini kaybetme tehlikesini gösteren varlıklarımızı kurtarsın. Bu iste, asrın en modern, en kuvvetli vasıtası olan filmden azami surette faydalanarak dış memleketlerde de gösterilebilecek eserler meydana getirsin.

Başka milletlerin film müzeleri bile kurduğıu bu devirde, müzelerimizde henüz filminden faydalanmayışımız bizim için büyük bir kayıptır. Bu kayıbımızın daha büyük olmaması yegâne temennimizdir.

Türkiye Millî Komisyonu Kongresi Üzerine :

Unesco ve Halk Musikisi

UNESCO Türkiye Millî Komisyonunun dördüncü genel kurulu toplantısı 25 Temmuz 1956 Çarşamba günü İstanbul'da Güzel Sanatlar Akademisi salonunda yapıldı.

Bu toplantının en dikkate değer tarafı delegelerin memleketimizdeki radyo işletme sistemini tenkid etmeleri olmuştur. Şikâyetler umumiyetle alaturka müzik üzerinde toplanmış ve alaturka dinleye dinleye köylünün bile kendi folklorunu unutarak bu şarkıları öğrendiği ileri sürülmüştür. Bu meyanda öğretici yayın yapan bir radyo istasyonu açılması da teklif edilmiştir.

Bilindiği üzere UNESCO, Radyo ve Televizyonu en kuvvetli eğitim vasıtası olarak kabul eder. Hemen her memlekette radyolar kültürel yayınlara yer ayırırlar. Hatta birçokları da hususî istasyonlar tesis ederek sırf öğretici yayın yapırlar.

Arkadaşımız Sadi Y. Ataman'ın bu konu ile ilgili bir yazısı aşağıdadır.

Yazan: Sadi Yaver ATAMAN

Unesco Türkiye Millî Komisyonunun yaptığı IV üncü devre genel kurul ikinci toplantısında, radyolarımızda şiddetle tenkid edilmiş, bu arada halk musikisine lâyık şekilde yer verilmediğinden de bahsedilerek (köylülerimizin dahi güzelim türkülerini unutarak kalitesi düşük şarkılara zözendikleri) acı acı şikâyet edilmiştir.

Gegen yıl yapılan birinci toplantıda bu mevzuda da söz alarak, radyolarımızda folklor fikrinin ve dolayısıyla bütünlüğü ve kültür canlılığıyla kaliteli bir halk musikisi sisteminin teessüs ettirilmesi lâzımuna ve bunun Unesco'nun meşgul olduğu kültür ve sanat mevzularıyla pek yakın ilgisi ve münasebetlerini izah eden bir konuşma yapmıştım. Bihâzere genel kurulun arzusu üzerine, bir hülâsasını yazılı olarak idare heyetine verdiğim bu konuşmanın esas noktaları şu idi: (Çeşitli fonksiyonları ile bir halk kültür müessesesi olan folkloru radyolarımızda teessüs ve taazzuv ettirmek, bu meyanda ve bilhassa programcılığında araştırmacı ve verici faaliyetin esas iş olarak ele alınması ve halk musikisini bir meslek haline getirerek, türküçülükten ayrı bir çalışma sisteminin kurulması, köylerdeki folklor kaynağının korunmasına âmîl olacak her çeşit faaliyetin önlenmesi, radyolarımızda metodlu ve anlayışlı bir folklor faaliyeti sağlanıp gerçekleştirildiği takdirde, halka öğretici, millî hislerini inkişaf ettirici, terbiyevî ve eğlendirici programlar sunulabileceği îhâh.)...

Alınan kararlar meyanda ehemmiyetle takip edilmesi temenni edilen bu cihet hakkında idare heyetinin ne gibi teşebbüslerde bulunduğu bilmiyorum, ancak benim marifetle bulunmadığını bu ikinci toplantıda da aynı meselenin hararetle ileri sürülmesi, Unesco Türkiye Millî Komisyonunun çalışma sahasına giren bu en kritik ve mühim iş üzerinde lâyak şekilde durulmadığını göstermek.

tedir. Bu konuyu ayrıca ele almak istiyorum.

*

Anadolu Ajansının Brüksel'den verdiği bir habere göre orada açılan ve 4 Ekim'e kadar sürecek olan Beynelmîlî Turizm ve Folklor Filmleri Haftasına iştirak eden milletler arasında (Laos), (Lübnan), (Fas), (Pâkistan), (Cezayir), (Güney Afrika), (Yugoslavya) gibi karışık folklor hayatı bulunan milletler olduğu halde, memleketimizin iştirak etmemesi büyük bir kayıptır.

Gegen yıllarda (Unesco) tarafından yayınlanan (Fonoteque Nasyonal) isimli bir eserde, milletlerin kültür hayatına ait verilen malûmat meyanda, meselâ Yunanistana 12, Mısır'a 5, Tunus'a 4, Rumanya'ya 8, Çekoslovakya'ya 5, Madagaskara 3, Fas'a 14, Tahiti'ye 1 sahife tahsis edildiği halde, Türkiye için ancak birkaç satır, o da eski gazellerimizden birkaç örnek alınmak suretiyle muşakkıma ait derme çatma malûmat verilmiştir. O zaman (Unesco Türkiye Millî Komisyonu) genel kurul toplantısında üzüntü ile şikâyet ettiğim bu alâkasızlıktan çıkan netice bizim için çok acı olsa gerekir. Böyle bir eserin sayfalarını dolduracak ve beynelmîlî hareketlere katılmak için topraklarımızda zengin bir folklor hazinesi ve kültür malzemesi bulunan bir memleketin çocukları olarak bu alâkasızlıktan hicap duyduğumuzu bilhassa belirtmek isterim.

Zira bu alâkasızlığın en hafif mânasıyla dünya kültür kaynağının topraklarımızda olduğunu söyleyen yabancı görüşleri körletecek kadar tehlikesi vardır. Filmciliğimizin hedefi, ni sadece maddî kâr sağlama bir meseledir, aynı (zöbek) faslı teşkil ettiği ve millî kültür kaynaklarımıza el uzatmadığı müddetçe bu işin daha da kötüye gideceğini yüreğimize sızlayarak yazıyoruz.

1205 (1791) Anapa Ağıtı

Yazan: KIRZIOĞLU M. Fahrettin

Diyarbakırda «Nakıbler» (bugün: "Ocak") Bilesinden Müfti Mehmed Mes'ud Efendi de, H. 1235 (1819) yılında zâlim Vâli Millî Değl. Behram Paşa'ya karşı ayaklanarak yüz bir gün onu ve askerlerini şehrin içkalesinde kuşatarak muharebe eden Şeyhzâdeler ve ahalîye katılmıştı. Komşu eyaletlerden gelen Hül. küreç kuvvetleri bu isyanı bastırınca, Behram Paşa'nın arzuna göre, âsilerin malları ve emlakı musadere edilmiş; âlim olanlar da Samsun üzerinden Anapa'ya sürülmüştü. İşte bu arada Müfti Küçükahmedzâde Mehmed Mes'ud ül-Amîdî Efendi de 1819 sonbaharında Anapa'ya sürgün edilmişti.

Bugün bu zâtın Anapa yolculuğunda yaam da taşıdığı 10,5 X 15,5 santim boyundaki kırmızı meşin ciltli mecmua, torunlarından emekli Edebiyat Muallimi Osman OCAK Beg'in kütüphanesinde 25 A sayısıyla bulunmaktadır. Bu mecmuada, dua çeşitli dinî risaleler arasında Anapa yolculuğu, Anapa ve arkadaşlarına âit çok değerli manzum ve mensur parçalar da vardır. Hele, Diyarbakırlı sürgünlere katılarak Anapa'ya giden Amasya Müftüsü Râşih Efendi'nin:

«Fî-vedâ' ev vatan-i aslî-i mâ
Fî-vedâ' ev helde-i hûb-havâ»
diye başlayan ve zâlim vâli ile mazlûm ahâli için de:

«O vezîd ihni vezîd kâfiriden
O lâ'in ihni lâ'in fâciriden
Ne cefâlar nekeceksiz bilmem
Ne ezâlar göreceksiz bilmem

Râzile etdi hizi en sonda felâk
Cîdâlim biz vâleri volda cevrak
Fîm ü fermân Şeh-i Davrânındur
Mâlik-ül-mülk ola Sultânındur
Sizi ismarladım ol Allâha
İstîsâal etmevin Şha. vâha

Beyitleri geçen «Tevdî'î Felâk» adlı manzûmesi, çok değerlidir. Bu mecmuada: Koban, Kırım, Karan, Ahruz Dağı, Moskoflar ve bilhassa Anapa'ya âit pek değerli haberler ve âsiller türkçe ve arapça olarak yazılmıştır. Biz bunlardan, H. 1235 sonlarında (1820 yılında) Mehmed Mes'ud Efendi'nin Anapalardan duyduğu 1701 de Moskof Bastırması sırasındaki Anapa şehrinin uğradığı felâkete şöyle:

nen bir halk ağıtını buraya aynen alıyoruz:

(1205 ANAPA AĞITI)

Pâdisâhım görsün rüyâ, düşünde
Hiç gayret kalmadı ednâ, başında
Sene Binikiyüz dahi Beşinde
Duyuldu tarihin senin Anapa.

★

Pâd'sâh'a malûm olsun halimiz
Efiâke (dek) çıkdı âh ü zârımız
Sabî sub'yân (ile) cümle varımız
Gittî yoluna (hep) senin Anapa.

★

Gelmez Seraskerm'iz hâyindir billâh
Urun (ey) koçaklar hasbeten-

Lillâh

Takdir böyle imiş el-hükmi-Lillâh
Soldu güllerin (hep) senin Anapa.

★

Kılıçlar çalınır, kanlar dökülür
Sine'er delinür, zırhlar sökülür
Niçe anaların beli bükülür
İmdâdın gelmedi senin Anapa.

★

Kal'anın içi tozdan, dumandan
Şehidlerin tığı kandan revândan
Mevlâm ayırmasın dinden, imândan
İmdâdın gelmedi senin Anapa.

★

İglioğlu dedikleri bir arslan paşa
Melekler cengine kılar temâşa
Zor geldi düşman(lar) çıkılmaz başa

İmdâdın gelmedi senin Anapa.

★

Sokakları camur, evleri kamış
Câna dermân desen bulunmazmış
Eöyle memleketi kimse görmemiş
Bir dekilâ çıksam senden Anapa.

★

Okundu evle(ler), kılındı sünnet
Anapa'dan çıkma cânıma minnet
Anadolı dediğin yalancı-Cennet
Bir dekilâ çıksam senden Anapa.

★

Su cinaslı halk meseli de bu mecmuadadır:

«Zirâate ziyân etse karınca
Revâ md'r karıncayı karınca
Hakkın Dergâhına yüzler sürünce
Hakkın alur Süleymân'dan karınca.

Son Halk Oyunları Bayramı Üzerine:

Asırlar Arasında Türk Oyunları

Yazan: Mahmut R. GAZİMİHAL

«Folklor çalışması, halk göreneğinin bilhassa köy ve obalardaki durumunu yerli yerinde incelemektir. Buna karşılık o kaynaktan seçilmiş örnekleri şehirlîye tanıtmak himmeti bir çayağa getirmek» işi değil, bilâkis «aya getirmek» gayretidir; folklor sevgisi'nin arttırma yarar. Bu ikinci safhanın adı folklor değil, festivaldir, millî oyunlar festivaldir; daha türkçesini millî oyunlar bayramıdır. Millî oyunlarını kaybeden İstanbul gibi şehirlerde oyun bayramları birer intibah ve iftihar havası uyanıdır; durabilenlerse bu kevfî yetin sebebini anıvabilmek her'nes için pek kolaydır. Zihinlerde şu gibi istifhamlar her seyrediste kümlenivermektedir: Nelerimiz varmış da, neden habersiz kalmışız? v.s...

Gözle zevkine vardılar bunca sevimli unsurların ilmen de değerlendirilmesinin ihtiyacı ayrı istifhamların ikazından doğuyor. Halk oyunlarının tarihteki yerini araştırmak genç bilemler için verimli bir konu olacaktır; çünkü henüz derinleştirilemediği halde bile düşündürücü ip uçları bir kebilmiş bulunuyor. Bir özet çıkarmaya çalışabiliyoruz.

Millî oyunlarımız ana dilin geldiği tabakadan kalma güzelliğindedir. Oradakilerle aralarında bugün farklar seziliyorsa, bu durum, cevherin de değişmişliği mânasını tazammun etmez. Dil diyetlerinin artışı gibi, bir yeni oyun diyetleklere de (tabir caizse) asırlar arasında belirmiştir. Bundan daha tabii bir şey olamazdı. Fakat, her Türk diyetleği her ülke, de nihayet yine türkçe kalışı gibi, her oyun

Resim: YAVUZ EVCİM

Türkistan Halk Oyunları Topluluğundan iki sanatçı

diyetleği de her ülkede cevheriyle Türk oyunu kalmış olmak lâzım gelir. Asyadan Anadolu'ya intikal toparlak hesap bin yıl önceleri vukuca geldiğine göre, ilk vadede girdiği farkın katıyen bulunmamış olduğu basit bir tahmin meselesidir. Farklar zaman ve mekân içindeki türlü iklim tesirleri, icatlar ve hatta yer yer ihmaller neticesinde meydana geldi, figürlerden giyimlere kadar her unsorda az veya çok kendini gösterdi; fakat, önemli olan nokta,

ta. cevherin daima bir kalıdır: meselâ her yerde davulzurnalı oyunlardır. tartım (=rythme) akrabalığı mahfuzdur. «bir cöküp bir kalkma», fırıldanma, ayaklardaki oya disiplinli. ni. mânada yığıtlık unsuru gibi ana figürler her yerde birdir ve Türk oyun özü hep bunlardır...

Değişim ölçüsü olarak atasözlerinden bir muvazilîği hatırlatmak galiba nispetli düşüncü olacaktır: «Alet işler el övünür» sözünü herkes bilir. Bunun eski metindeki şekli şöyle imiş: «Alet işler ER övünür». Fakat daha da eski metinde şöyle deniyor: «At işler ER övünür». (Bakınız: Dede Korkut.). Sıraya koyalım: en alt tabakada «at» kültü çağının yığıtlığı vardı. Onun üstünde ateşli sıfah çağının yığıtlığı yer alıyor. Son safhada da maki devrinin marifeti ister istemez etkisini gösterip benimsetiyor. Fakat atasözünün kuruluğu, kelimelerin sayılı benzeyişi, millî karakteri ve yığıtlık ruhu çağlara intibak şartıyla dipdiri duruyor. — Oyunlar hakkında da bu derece farklı birer zaruret halinde ancak düşünülebilir. Her yeni çıkan oyun çeşidi, eskiyerek söylenlerden müphem oluyor.

Meselâ şöyle tahmin edilebilir: ortaçağda «barbaşı»nın elinde (bazılarının tahminen dediği gibi) her halde bir yatağan vardı; sonra gevre denilen mendil onu temsil eder oldu; tüfek çıkınca da meselâ Giresunlu «Çandır tüfek» oyuncularının elinde bu yeni silâh âsi (= çandır) kesilerek masalî oyunda yaşadı. — Şimdi de hayalin tahminini bir tarafa bırakarak üç beş kayda göre konuşmayı tercih edelim.

Alt tabaka dilinin «Biyü» sözü rakı ve sihrî oyun demektir. Mihâ önceki Hünarın (=Hun)ların diyeleğinden elde kalabilen üç beş kelmeden biri küçük bir söyleniş tarzı ile aynı sözdür. Kaşgarlı'nın dil divanından itibaren türkçenin en eski sözlük ve diyeleklerinde Biyi, Büdi, Büzik, Bügi, Biyi hep dans demektir. Meselâ Komanlar da böyle diyorlardı. Kelimenin fiil ve isim şekilleri de çeşitliydi. Yayınları, kıtada her yönden yalın oldu: meselâ onüçüncü yüzyıl sonundan sırf arabça olarak İranda kaleme alınmış ve nüshaları Avrupa kitaplıklarında mevcut «İrkeve» dair anonim bir Tercüman kitabının «biyimek» raksetmek ve «biyicik» rakas olarak gösteriliyor. Anlamdaş «oyun» kelimesinin kaderi de aynı derinliklerdedir. — Biyü, Özümlerle aynı anlamda olarak Anadolu'nun eskisi Su XV. yüzyıl eserlerinde her iki kelimeyi fiillerle buluyoruz:

mey; fiillerle buluyoruz:

Dürüli dürüli kalkayuben biğüler

Her bir'isi oynayuben sektiller.

Kalkmak, Biğirmek, Oynamak, Sekmek bir arada kullanılıyor ki, cümlesi eski fiillerdir. — Anadoludan daha da eski kayıt varsa da, geç tarihli olan metni devamlılığın delili sayarak tercihan aldık.

Kadim Çin kronikleri tekli, iki kişilik, toplu, taklitçi, çarpışmalı, fırıldancı, davullu Orta Asya oyunları hakkında ortaçağ başlangıçlarından itibaren epey hatıralar kaydetmişlerdir. M. Courant, Eberhart gibi çinologlar Uygur oyunlarının Çin yüksek tabakası arasında gördüğü rağbetten ve etkilerinden epey bahsetmişlerdir.

İsa'dan iki asır önceki Hunların davulu sıra oyununa olan düşkünlüğünü anan bir kaydı misâl olarak alıyoruz: Hun beyine gelin giden Çinli bir hatun, şairlikte kuvvetli imiş; memleketine gönderdiği manzum yazıda Hunlardan biraz bahsederek o arada şöyle dertleşiyor:

Davulu her gece durmaz döverler

Ta güneşler doğana dek dönerler

Her ifade bugün cereyan ediyormuş gibidir. — Davulzurnalı sıra oyunları Asyada nice boyların her millette mah olmuştur: Horda, «destbend» ve «pençah» denilenler, Kâbil bölgesinde ve Belh'te Hizara oymaklarının hem de aksak tartımlı «âten»leri, Kafkasların «yalı»sı tarihte ve hâlâ vardır. Hizaraların yedili aksak sıra oyunları, aynen bizim yedili ve kıvrak Karadeniz sıra oyunlarımızı tutuyor. (İhsan Atakurt merhumun Kâbil'deki müşahedelerinden evvelce bahsetmiştik). Andırımın bu derecesi başka hiç bir ülkede yoktur; meselâ İran ve hattâ Azerbaycan bile yedili aksak tartımdan hâlen habersiz kalmış durumdadırlar. Kars bölgemiz de öyledir...

Kaşıklarla oyun yürütmeyi; hâfâ seviyor olarak yer yüzünde yalnız iki ülke bildiğini geçen yazımda hatırlatmışım: Anadolu ve Türkistan... Şaman âyinerinde (Türkistan köylerinde) kadın kaşık oyuncularını da habis ruhları öfkülemek niyetiyle ürpertili oyunlar yürütürler.

Oyunlarımızın «bir oturup bir kalkma» fiillerine dikkat ediniz: Tarih bu tarzın mahlazırt zaferinden çok önce Oğuz beyleriince mecliste yürütüldüğünü haber veriyor (Ahu. I. Feraç).

Orta Asyanın meşhur arşan ve deve oyunlarından «dudak» Anadolu'da hâlâ vardır.

Araştırmalar :

Karaca Oğlan'ın Yayınlanmamış Şiirleri

— V —

Yazan: Cahit ÖZTELLİ

Bir cökükte, halk hikâyelerinde olduğu gibi «aldı Gevheri», «aldı Karaca Oğlan» başlıklarında dördü Gevheri'nin, ikisi Karaca Oğlan'ın olmak üzere altı koşma yazılıdır. Aşağıya aldığımız koşma da bunlar arasında olup, Gevheri'nin benzeği (naziresi) de aynı yerde yazılıdır. Birinci dördüğü şöyledir:

Sunda bir gözele meyil düşürdüm
Her andıkça yüreğimden kan gider
Avar'oldum, elim varmaz işime
Düşündükçe ahşam olur, gün gider

Bu cökükteki şiirlerden, iki aşkın çağdaş oldukları isbat edildiği gibi, ayrıca görüşmüş olmaları ihtimali de vardır sanıyoruz. Ancak, karşılıklı oturup saz çalarak şiirler söylenirdiği takdirde (aldı) diye kaydedilebilir. Yeri gelmişken sunu söyleyelim ki, bir araştırmamızın iddia ettiği gibi Karaca Oğlan XV. yüzyılda yaşamamıştır. Onun, bir yazmada görüldüğü «Karaca Oğlan Türküsü» kaydı ancak bir beste adı olabilir. Bizi böyle düşünmeye sevkeden bir çok belgelere malikiz. Eğer dediğimiz gibi değirse XV. yüzyılda başka bir Karaca Oğlan vardır. Bizim Karaca Oğlan'ın XVII. yüzyılda yaşadığı kesin bir gerçektir. Bu konuyu ayrıca ele alacağız.

12

Yar elinden ben bir dolu imişim
Deli eder, sarhoş eder, benk eder
Cenc yaşında taze civan sevmeven
Dünyasından hayvan gelir, bön gider

Tasra çıkma vakar gün seni (1)
Savmamam şerdanında ben, seni (2)
Rı oğın vad ile şördüm ben seni
Yokdum devü yemin eder, and eder

Benim yavrum ahvalinden bilirken (3)
Arılan güllerden renk alırken (4)
Sabahın vaktında sudan gelirken
Siyah zülûf ak gerdanda cenk eder

Karaca Oğlan evdür, andın yalan (5)
Olur olmaz avağı ile gelen
Ahsam kavil verüp vatsuda dönen
Yalancın iman gider, din gider

Aşağıdaki koşma, başka şiirlerde de pek

çok benzerleri görülen, softaları kızdırmak, imtihana çekmek amacıyla yazılmıştır. Redifleri hep (nedir) sorusuyla biter. Aynı redifle S. Nüzhet'in kitabında da varsa da (no. 134) bizim verdiğimiz ondan tamamen ayırdır. S. Nüzhet'in kitabına aldığı koşmanın Aşk Ömer adına da kayıtlı bulunduğundan Karaca Oğlan'ın olması ihtimali zayıftır (bakınız aynı eser, s. 9).

Yalnız aşağıya aldığımız koşmada bir yenilik görülüyor. O da, şairin adı son dördükte değil, birinci'de geçmesidir. Bunun hangi sebeplerle böyle olduğunu anhyamadık. Olduğu gibi yazdık. Üzerinde durulmaya değer bir mesele karşısında olduğumuzu sanıyorum.

13

Fâilen hocam eğlen bir sual'im var
Eğlen nedir, erkân nedir, vol nedir
Ben'im Karac'oğlan'olduğum belli
Dede nedir, abdal nedir, kul nedir

Yıkılmaz Mevlâ'nın vaptığı vapı
Hak Muhammed dini tanıdığı tapı (1)
On iki bakçada kırk sekiz kapı (2)
Eşğin bekleyen iki kul nedir

Çavet ince derler Sıratın yolu
Yarın ana varanın nic'olur halı
Üçvüz altmış altı selvinin dalı (3)
Arasında ac(ı)lan iki gül nedir (4)
İlim'e de bir öğnekte dururuz (5)
Göşnek perde, baska baska viwüriüz
Rizde anamız erde od ırırız (6)
Ataş nedir, tüttün nedir, kül nedir (7)

1. Bu dördükteki ilk mısra da iki, 2. ci ve 3. ü mısralarda birer hece eksiktir.

2. Buradaki «ben» şahıs zamiri olmayıp, vücuttaki kara yuvardır.

3. Bu mısra başka cökükte şöyledir. Benim yavrum su elinden yererken.

4. Bu mısra başka cökükte şöyledir: Açılan gül den izin alınken.

5. And: yemin, söz verme.

1. Tapı: tapılan varlık, 2. On iki bakça: Bektaşilerdeki on iki post veya on iki imam, - kırk sekiz kapı: dört kapı denilen «seriat, tarikat, marifet, hakikat», Hacı Bektaş tarafından, onar makâm olduğu «Makalat» eserinde bildirilmiştir. Karaca

Hırsızlıkta Uğur

Yazan: Ali Rıza ÖNDER

Gerek toplumda, gerek bireylerde gören gözlerden kaçmıyan bir gerçek vardır. İyiye yönelik. Maddenin mâna ile, bedenın ruhla sarmaşdolaş olması, geçicinin kalıcıya, yaratığın yaratana bakması ve ona doğru kınımdanışı, bu ülkede toplanır. Yeni, eskiden, ileriye geriden üstün tutuşumuz, yenide ve ileri, de daha yararlı, daha güzel, daha doğruyu bulduğumuz içindir. Zararlı, çirkini, eğriyi getiren yeniler, çarçabuk eskimek zorundadır. Devrimlerin, evrimlerin kazandırdığı ilerlemeler, hep bu geniş anlamdaki iyiye doğru dur. Bunun içindir ki iyiye ulaşmıyan, işleminde, eylemlerinde olgun kişi olmanın yolunda ilerleyemeyen insanlar bile hiç olmazsa konuşurken kötüye kötü, iyiye iyi derler. Kö, tü işlerini iyi niyetlerle yaptıklarını söylerler. Çeşitli tutkularla (hırsızlarla) gözleri yuvalarından oynanmış, dünyamın başına kara çarap örmeğe yeltenen toplumlar da hep insanlığa barış ve mutluluk getireceklerini ileri sürmüşlerdir. Bütün kötülükler, ya iyilik adına yapılmakta, ya da iyiliğe yorulmaktadır. Tarihin en korkunç kıyıcıları, yavuzlar ve yamanlar, uğrular ve yaramazlar, kötülüklerini kötülük olarak övememişler, örtbas etmeğe çalışmışlardır.

Toplumları kısıvrak saran türlü töreler, değişmez ahlak ilkeleri, her çeşit hukuk kuralları, hep iyilikleri övmüş, kötülükleri yermiştir. Bütün dinler, kişiğöluna temizliğin, doğruluğun, iyiliğin yollarını göstermiştir.

İnsanlığın genel doğrultusu bu olduğuna göre hukuk tarihi bize pek az da olsa ayrıksı örnekler veriyor. Bu dünyada kötülüğü benimsiyen, iyiliği cezalandıran, hırsızlığı, iffet, sizliği hoş gören toplumlar da görülmüştür.

Atina Uygarlığının yanında ondan epey.

3. İnsan vücudunda 366 kemik vardır, buna işaret, 4. İki gül: gözler veya dudaklar olacak, 5. Göğnek: gömük, 6. Od urmak: ateş yakmak, 7. Tütün: duman.

NOT: Şairin bu şiirine bakarak, onun tasavvuf ve tasavvufî üslûbu olduğu sanılmamalıdır. Bu şiir, şairin birinci derecesini ve tasavvufî karşı, belki sevgisini gösterir. Başka manzumelerinde Hacı Bektaş'ın adı savaşıyla anıldığı oluyor. Fakat bu da şairimizin Bektaş'lığına değil, emulüp, olduğunu gösterir.

ce ayrı özelliklerle yer aldığı bilinen İsparta'nın ceza hukukuna kısaca göz atalım;

«İsparta'nın ceza kanunları hakkında kaynaklarda malumat azdır. İsparta'nın kendine mahsus garip teşkilâtının tesiri bu sahada da görülmüyordu. Meselâ İsparta'da aştın, gümüş tihal etmek, şışmanlık, iyi yemek pişirmek suretiyle temayüz, bekârlık gibi bizim nazarıımızda cürüm olmıyan hal ve hareketler İsparta'da cürüm sayılır ve cezalandırılır. Halbuki bütün hukuk sistemlerinde suç sayılan gayrimeşru münasebet, maharetle ya pılan hırsızlık, cürüm değildir. Bilâkiş yakanmaksızın Hilotların mahsulâtını çalmak, vatandaşlarca çok tasvip edilen bir nevi kahrâmanlıktır.» (Ord. Prof. Sadri Maksudi Arsal - Hukuk Tarihi Dersleri - Sayfa 178).

Bu uzun başlangıçtan sonra konuya giriyorum. Şaşılacak şeydir ki bugün bile hırsızlıkta bir çeşit uğur arayan yerlere, başka bir deyimle uğurlukta gizli bir uğur bulunduğuna inanan kişilere, Anadolu'da rastlamış buluyoruz.

Ürgüp'te geçen yıldanberi süregelen bir arı davası vardır. Tahar Köyünden birisi, evinden bir arı peteğinin (kovannın) arısı ve bahi ile birlikte çalıştığını ileri sürmüştü. Şüpheli ettiği yerde yapılan aramada da böyle bir kovana bulunmuştur. Bu kovannın gerçekten şikâyetçiye mi ait olduğu, yoksa savunmada bildirildiği gibi sanığa başkaları tarafından mı satıldığı meselesi, yazımızın konusu dışındadır.

Ancak, işin resmi soruşturma safhası yanında törelerini de öğrenmek istediğim bu köyde halktan bir kişi bana gizlice bir açıklamada bulundu. Tuhaf bir inanıştan söz açtı.

Bu kovana çok değerli bir şey midir ki davacı bedel kabulüne yanaşmamakta, ille ayınen geri almak istemekte ve sanık, ne pahasına olursa olsun, kovanı elden çıkarırsa ölmek gibi direnmektedir?

Bu soruyu ortaya koyduğum zaman bana şunu söylediler: İş arının değerinde değildir.

Mesele arıdaki uğurdadır. Ötedenberi inanılan bir haldir: Çalınan arının oğlu bol verimi artık olurmuş. Evinde arı yaşatamıyanlar, oğul üretemiyenler, ne edip edip dışarıdan bir çalıntı arı getirirler, onunla işlerini yoluna koyarlar. Arısı çalınan da arılığında bet.bereket kalmadı diye kaygılanır.

İşin incelenmesini bu yönden genişletip derlettiğimde gördüm ki arı hırsızlığında uğur aramak, yalnız bu köye has değilmiş. Hemen bütün Ürgüp çevresinde, dahası var, Kayseri köylerinde izi bulunan bir inanışmış bu. «Arıyı, ya bulmalı, ya çalmalı» atasözünü, Kayseri'nin «Vekse köyünde işittim.

Hırsızlıkta uğur ve bereket, yalnız arı çalmakta aranmıyor. Kayserinin Turan köyünde bir de kaşık çalma göreneğine rastladık. Düğünlerin son gününde güveği ekvine gelin getirildikten sonra düğüne okunanlara (çağırılanlara) yemek çıkarılır. İşte bu yemek sırasında veya sofradan kalkarken kaşığı önüne bırakacak yerde «darısı benimkilerin başına» diyerek gizlice cebine veya koynuna sokanlar olurmuş. Sebebi şu: Güya kaşığı aşıran kimse, kendi çocuklarının düğününü de görmek ister ve bu çalıntı kaşığın uğur getireceğine inanırmış. Böylece düğünün darısı, kaşık çalıcısının çocukları başına olurmuş.

Bugün hemen hemen unutulmuş ve terk edilmiş durumda olan bu tuhaf inanış ve göreneklerin pek seyrek te olsa arasına geri tepmesi, şurada burada patlak vermesi, törelerimiz arasında bizi böyle küçük bir araştırma gezisine götürürken, öte yandan bu olayların kaynağı ve neliği (mahiyeti) üzerinde derin derin düşündürmekten de geri kalmamıştır.

Bana öyle geliyor ki «Haram mal tatlı olur» gibi atasözlerinde de yer almış olan bu tersine ilkel, soylar ve boylar gibi küçük ve ilkel toplumlardan kalmıştır. Bu toplumların bireyleri ahlak ilkelerini, adaleti, kendi soylarının veya boylarının dar sınırları içinde kabullenmişlerdir. Karşılıklı hak ve ödev ilminin, toplumlar arası bir kurum olarak yeter derecede uygulayamamışlardır. Her an savas halindeymiş gibi gergin yaşadıkları komşu toplumlara hiç bir hak tanınamayı, kendilerine doğal bir hak bilmemişlerdir.

Bize gelen KİTAPLAR

★ Murat Uraz: «Mitoloji. Yunan - Roma I». Vokabüler halindedir. Türk Neşriyat Yurdu Kitabevi, 24 X 16 ebadında, resimli, 160 sayfa 500 kuruş.

★ Fikret Baha Berke: «İnsan Pazarı». Şiirler, resimleyen: Elif Naci. Türk Sanatı Dergisi yayınlardan. 80 sayfa 1 lira.

★ Ali İhsan Beyhan: «Soy Aşkı - Oğuzlama». Kahramanlık ve Destan Günleri için hazırlanan şiir ve yazılardan bir araya gelen bir eser. A. İhsan Beyhan, lisede öğretmen Niğde, adresinden temin olunur 19 X 14 boyunda, 36 sayfa, 1 lira.

★ Daphné du Maurier - Adnan Cemgil: «Jamalika Hanı». Roman, Ek'çigil Yayınevi. 19 X 14 boyunda, 160 sayfa, 250 kuruş.

★ Mevlâna'dan çeviren Esri Goçul: «Mevlâna'dan Rubailer». Takdim eden: Fuat Tuğrul. İçinde 27 rubai tercümesi yer almıştır. 13 X 18 boyunda, 16 sayfa, 25 kuruş. Bastıran: Tuğrul Matbaası, Niğde.

★ Refi' Cevad Ulunay: «Sayılı Firtınalar». İstanbul'un bir nevi şövalyeleri demek olan «Eski Kabadayılar»ın menkıbeleri. 14 X 20 boyunda, 384 sayfa, 4 lira. Aydıbir - Akbaba Yayınevi, İstanbul.

★ Şevket Beysanoğlu: «Ziya Gökalp'ın İlk Yazı Hayatı». Doğumunun 80. Yıldönümüne münasebetle. Talebelik devrine ait yazıları ile Diyarbakir, Peyman - Dicle gazetelerinde çıkan yazıları ve Şaki İbrahim Destanı, Diyarbakır Tanıtma Derneği neşriyatı. Sayı: 2. Ebadı: 17 X 24. 176 sayfa, 750 kuruş.

★ Dr. Phil. Hamit Zübeyr Koşay: «Ankara Etnografya Müzesi Kılavuzu». Uluslararası Müzeler Haftası'nın açılış münasebetine. Müzenin tarihçesi, bilgi ve müzedeki kıymetli bazı eserlerin resmi. 14 X 19 boyunda, 18 sayfa.

★ Maarif V. Eski E. ve Müzeler Um. Md.: «Milletlerarası Müzeler Haftası». Müzeler Haftası dolayısıyla yapılan çalışmalar hakkında geniş tafsilât. 14 X 19 boyunda, 16 sayfa.

Isınma ve Aydınlanma :

Ahlat'ta Isı ve Işık

Yazan: İlhani KOCA

ISI

1 — İlk olarak ısınmak için yaktığımız muhtelif cins ağaçlar gelir:

Palamut, meşe, yabancı kavak, (dağ ka-vağı) ve bahçelerde yetiştirdiğimiz kaysı, ceviz ağaçlarının ihtiyarları ısınmamızı temin eden ağaçların başlıcalarıdır.

İkinci olarak yaktığımız tezek, kenne, geven, saçma ve bitkilerin kuruyarak dökül-ten «kirgegal» dediğimiz parçalarıdır.

Odon cinsinden olan ısı vasıtaları bahçe-lerden ve nemrut meşesinden tedarik edilir. Tezzeğin yapılması:

Kışın beslediğimiz sığır cinsinden olan hayvanların gübrelarını müstesna bir yere dökeriz. 25-30 cm. yüksekliğinde olan bu gübre yığınına «Gorannık» denir. Gorannık iyice kuruduktan sonra kare şeklinde kesile-rek yakılır.

Kermenin yapılışı:

Ufak davar adı altına giren hayvanların gübrelarına «Kerme» denir. Bunlar dışarı atıl-madan ağıllarda kesilerek yakılır.

Saçma: Kerme ve tezzeğin küçüklerine denir.

Bunları tandırlara serpererek yakarız.

Geven: Bozkır yerlerde yetişen dikenli bir bitkidir. Bu bitki sobalardaki odunların tutuşturulmasına yarar.

2 — Isınacak malzeme sobalarda ve ek-seriyetle fakir a'leler mutfaktaki tandırlarda yakarak ısınırlar. Mutfak ve odalarda yanan ısılar ayrı ayrı adlandırılmazlar.

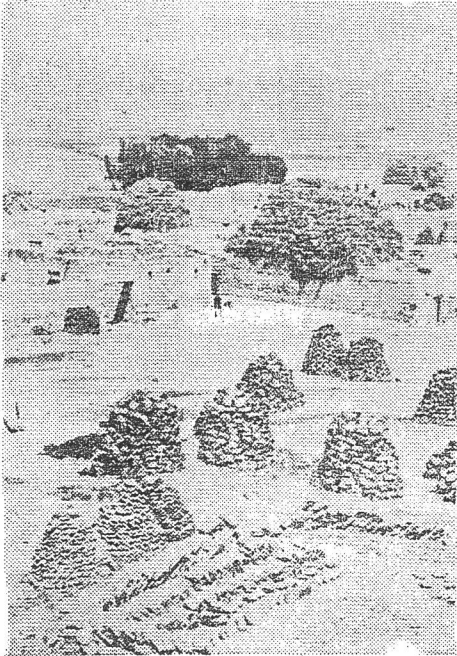
3 — Bütün yaktığımız ısıları ekseriyetle «Gevenle» tutuştururuz. Çedene bitkisinin üs-tündeki keten ipliklerini aldıktan sonra sa-pını kükürde batırır. «eza» veya «çıra» dedi-ğimiz bir vasita elde ederiz ki bununla da ısılar tutuşturulur. Mum, idare lâmbaları ile de tutuşturduğumuz olur.

4 — Sığırdan elde ettiğimiz ısı vasıtası-na «tezek», koyun, keçiden elde edilene «kerme» denir.

5 — Isı ile ilgili uğurlu ve uğursuz say-dığımız âletler yoktur.

ISIK

1 — Kullandığımız ışık âletleri: Gaz lâmbası, idare lâmbası, mum, fener, lüksden ibarettir. Bunların içinde mum ve idare lâm-bası yerliler tarafından da yapılmaktadır.

Anadolu'nun hemen hemen her yerinde olduğu gibi Ahlat'ta da tezek yakılır. Erzurumda çekilmiş olan yukarıdaki resimde tezek yağınları görülmüştür.

2 — Bir yerli ısı âleti olan idare lâmba-sına bakacak olursak; âlet tenekeden yapı-lır. Tabanı bir daire olan bu âlet bir koni şeklindedir. Tepesinde yarım cm kutrunda bir boru vardır. Bu borudan fitil geçirilir ve içine de gaz konmak suretiyle yanar.

Mum: Pamuktan iplikler yapılarak eri-tilmiş balmumuna batırılır, bir müddet son-

Türkülerden Esinler :

Gademsiz Gelin

Yazan: Tahir Kutsi MAKAL

Ortak duygu ve düşüncelerin işlenmesi, terennüm edimesi Türk geleneğidir. Destan devrinden, Dede Korkut'tan, halk hikâyelerin-den, halk aşuklarına kadar bu böyle devam edegelmıştır. Bu gelenek bugün için kısmen ölmüş. İleri gerçekçi düşünüş ulusal benliğimiz sarımsmış, türkülerimizden şirimize kadar bayağılık girmiştir.

Buna rağmen Anadolu köyleri yine eski ve her zaman yeni kalacak geleneği devam ettirmektedir. Bu kıvanç verecek bir olaydır. Çünkü ulusları ulus yapan ve yaşıtan gele-nekleridir. Ancak tarihsiz ulusal geleneksiz-dirler. Onlar, uygarlıkta ne kadar ilerleseler, mânen düşük olmak durumundan kurtula-mazlar.

Geleneğin devamından söz açmış, ortak duygulara başlamıştık. Ortak duygu bir olay karşısında herkesin duyabileceği duygudur. Bu kendiliğinden doğar ve toplum tarafından mizanpajı çizilip yüğülen mısralarla ifade edilir.

Örneğin Mehmet Bey, bir evin bir tek oğlu Mehmet Bey, bir meleğe vurulmuştur. Kendisi şöyle anlatır:

Abdest aldım ikindiye kılmağa
İki güzel geldi sen doldurmağa
Sordum güzel sen kimlerin nesisin
Açtı kollarını sardı boynuma

Demek Mehmet de bir soru karşısında sarılacak derecede yiğit ve özlenir kızan-

ra balmumundan çıkarılarak örüldür.

Mum dondurulduktan sonra 10-15 san-tim büyüklüğünde kısımlara ayrılarak ya-kılır.

3 — Ceviz ağaçlarında teşekkül eden aralık yosunları koparıp küllü suya attığı-muz zaman meydana gelen bir takım iplik-lerden «kav» elde edilir.

Kav çakmakları yakmaya yarar.

4 — Çocukların ateşle oynamaları iyi sayılmaz. Yine rivayete göre lâmbayı ifleye-rek söndürmek fakirliğe delâlettir. Sonra Cuma akşamları lâmbayı geç yakmak, eve gelen akraba, ölümlerin ruhlarını mahzun eder. Bunlara ait mâni, türkü, atasözü yoktur.

muş. Kız evi naz evi karşılık derhal iki aşl-ğın evlendirilmeleri kararlaştırılır.

Orta Asya'dan Türklüğün gür nağmele-riyle gökleri inleterek çıkan ve Moğaçta nal seslerine karşarak heybeci bir hava yaratan özbe öz Türk sevgilisi davullar gümbürder. Üç gün üç gece aranan mesut hayatın eş-i, günde şenlikler yapılır.

Gölan evine bayraklar asılmıştır. Bayrak düğün evini işaret ettiği gibi mecazi bir an-lam da taşır. Gelinin uğurlu olması dileği-dir. Sonra gelen gelinin iffet hazinesi ve al-nı açık, kalbi pâk olduğunu duyurur.

Öyle ama Mehmet Bey'in babası kara bayrak çekmiştir. Gelin alayı köy içinde ge-zerken sığır gezek gelmiş güveyi, kendinden başka kimseyi yanıştırmayan mandayı tak-maya inmiştir. Manda sevdiği sahibini başka pusatla görünce yadırgamış ve hisimla üze-rine yürülmüştür. Sonuç bellidir. Tanıklar ko-nuşur:

Manda gelir sine sine
Melhem koyun yaresine
Mehmet Beyi öldürdüler
Haber verin annesine.

Gelin kapıdan girmektedir. Ana ve baba kara haberi alınca dayanamazlar. Ana bayı-ır. Baba söylenir:

Karalı bayrak kaldırdım.
Çifte davullar dövürdüm
Kinamayın komşularım
Gademsiz gelin getirdim.

Gelinin gademsiz (uğursuz) denmesi bir yana o da içten içe üzümekte, parçalanmak-tadır. Herkes tek vücut olmuş, tek kalp ha-linde acımakta, bir çift göz halinde ağla-maktadır. Gelin alır:

Karalı bayrak kalkar mı?
Her gelin karalı bayrak çeker mi?
Yok muydu bey amca bir daha oğlun
Gelen gelin geresingeri gider mi?...

Evet gider. Kadere boyun eğmek lâzım-dır. Tekbirde yazılan tedbirde bozulmaz. Ana, dolunun kaderi böyledir. Anadolu buna ağ-lar. Anadolu budur.

Türk Halkbilgisi Derneği'nin Anketine Cevaplar :

AY HAKKINDA İNANMALAR

— X —

G.izi.nlep'te

Yazan: Hürşit ALPASLAN

1 — Ay, çok yaşlı, nur yüzlü, ak sakallı bir pirdir. Onun için ona «Ay Dede» demek âdet olmuştur. Ay doğduğu zaman çocuklar:

Ay Dede
Evin nerde
İncebelde
Tavuk getir
Çok bekletme
Tez getir

diye haykırırlar.

2 — Ay, dünya yaratıldığındanberi gök-
te Allaha secde etmekle meşguldür. Bu se-
beple halk aydan daima dilekte bulunur. Ayı
ilk defa gören:

Ay gördüm Allah
Âmentübillâh
Aylar mübarek
Elhamdülillâh

dedikten sonra «Âmentübillâh ve Melâiketü-
süresini okur.

3 — Nevruz gecesinde evlerin avlusunda
bir tekne içersine su doldurulup ay ışığında
bırakılır. sonra sabaha kadar ibadet edilirse
teknenin içindeki suyun altın olacağı sanılır.

4 — Ay battığı zaman «Ay yüzünü yı-
kamağa gitti» derler.

5 — Ay tutulması, yer yüzünü karanlık-
ta bırakmak için uğraşan cinlerin ayın etra-
fını sarmasından ileri gelir. Ayı cinlerin elin-
den kurtarmak için halk silâh atar, davul ve
teneke çalar.

6 — Genç kızlar ve delikanlılar bahtları.
yaşlı ana ve babalar çocukları ve işleri için
aya yalvarır, adak adarlar.

★

— XI —

Van'da

Yazan: Nihat BEDI

Vanlı bir arkadaşından öğrendiğime gö-
re. halk arasında ay, bir genç erkek olarak

tasavvur edilir. Ay bekârdır. Güneşin nişan-
lısıdır. Ay önce gündüz, güneş te gece çı-
karmış. Fakat kız olan güneş, gece kork-
tuğundan ayla yerini değiştirmişlerdir.

Ay bazı hastalıklarla alakalıdır. Pek kü-
çük çocukların aya gösterilmesi tehlikelidir.
gösterilirse çocuk «aydan alır», yani ağzında
iltihaplar olur.

Ayın ilk günü, ilk defa aya bakmak, ya
fenalık ya iyilik doğurur. Aya bakıp sonra
diğer bir adamın yüzüne bakılırsa çıkacak
hâlin iyi veya kötü olduğuna göre o adamın
da uğurlu veya uğursuz olduğuna hükmedi-
lir.

Ay çocukken annesine çok bağılıymış,
her yerde onu takip eder dururmuş. Bir gün
mutfakta bulaşık yıkayan annesini rahatsız
etmiş. Annesi de elindeki bulaşık bezini ayın
yüzüne fırlatıp atmış. Onun için ayın yüzün-
de bir takım lekeler hası olmuş.

Bazı bazı gökyüzünde iki canavar ayın
önüne çıkar. onu boğmak isterler. İşte o va-
kit ay bu canavarların tazyikından kararır.
Ay tutulması budur. Bu canavarların korkup
kaçması için silâh atılır, bazı dualar okunur,
tekbir alınır.

Ay bedir halinde iken bazı hastalıkla-
rın tedavisi ve istikbalin keşfi için riayet edil-
len bazı ananeler vardır. Karanlık bir kap
ayın on beşinde ay ışığı altına konur. Kap
birkaç gece ay ışığında kaldıktan sonra eve
alınır. Bu su hastaya içirilir. Hasta bu su-
dan içtikten sonra iyileşir, yahut ölse bile son
günlerini rahat geçirir. Suyun konduğu kap
içerisi yazılı bakır bir taktır.

Bir de dul ve genç kadınlar avuçlarının
içindeki çizgilerden mâna çıkarırlar. Falciyar
avuçtaki çizgileri ayda gördükleri çizgilerle
mukavese ederek avucuna baktıkları kimse-
nin istikbalinden haber verirler. Bu fal usu-
lü Avanos kazasında kadınlar arasında çok
yayılmıştır.

